

PARAFIA W WOJCIESZKOWIE W XVII I XVIII WIEKU

Celem artykułu jest przedstawienie dziejów parafii wojcieszkowskiej w okresie nowożytnym. Na wstępie należy podkreślić, że pojęcia parafii w okresie nowożytnym nie wolno zawężać tylko do stosunków kościelnych (kościół, duchowieństwo, wierni). Parafia stanowiła bowiem także najmniejszą jednostkę administracji państwowej i odpowiadała w pewnym sensie dzisiejszej gminie. Pokazują to dobrze rejestry podatkowe z okresu nowożytnego. W konsekwencji, treścią artykułu będą nie tylko sprawy związane z życiem kościelnym, ale także zagadnienia dotyczące osadnictwa, demografii czy spraw społeczno-własnościowych tego obszaru.

Ponieważ początkowe dzieje parafii i kościoła w Wojcieszkowie są dość dobrze znane głównie dzięki ustaleniom S. Litaka¹, powtórzonym w znacznej mierze przez J. Kusa w pracy o Wojcieszkowie², autor skupi się głównie na okresie późniejszym, tzn. od 2. połowy XVI wieku do końca I Rzeczypospolitej. Stan badań dotyczący dziejów parafii i miasta w tym okresie jest dość skromny.

Znaczna część źródeł do dziejów miasta i okolic Wojcieszkowa, przede wszystkim księgi miejskie jak również grodzkie i ziemskie stężyckie, spłonęła razem z większością zasobu Archiwum Głównego Akt Dawnych w czasie Powstania Warszawskiego. Sytuacja taka zmusza to wykorzystywania w szerokim zakresie źródeł kościelnych oraz pozostałości z przedwojennych kwerend historyków.

Do najważniejszych źródeł, które dostarczają informacji na temat Wojcieszkowa i parafii wojcieszkowskiej należą protokoły wizytacji

¹ S. Litak, *Formowanie sieci parafialnej w Łukowskiem do końca XVI wieku. Studium geograficzno-historyczne*, „Roczniki Humanistyczne”, 12 (1964), z. 2.

² J. Kus, *Wojcieszków. Z dziejów miasta i okolic XV-XIX w.*, Wojcieszków 2001.

kanonicznych zachowane w archiwach w Krakowie, głównie w Archiwum Kurii Metropolitalnej, i w Lublinie. Na wartość wizytacji jako źródła do badań historycznych zwrócił uwagę przed kilkudziesięciu laty S. Litak³, rozwijając następnie nurt badań oparty właśnie na protokołach wizytacyjnych. Same wizytacje kanoniczne mają genezę bardzo starą – początków można szukać już w IV wieku – jednak na szeroką skalę rozpowszechniły się na ziemiach polskich dopiero w XVI wieku, po reformacji. Niebagatelne znaczenie miało tutaj przyjęcie uchwał soboru trydenckiego, który zalecał biskupom systematyczne odwiedzanie swoich kościołów parafialnych⁴.

Najwcześniejsze protokoły wizytacyjne, które opisują parafię w Wojcieszkwie pochodzą z 2 poł. XVI wieku. Pierwszą jest wizytacja przeprowadzona w 1570 roku przez Jana Mierzanowskiego, plebana w Starym Radomsku, którego delegował do tego obowiązku Stanisław Grotkowski, dziekan kielecki (parafia w Wojcieszkwie należała wówczas do dekanatu radomskiego), który otrzymał polecenie wizytacji od biskupa krakowskiego Filipa Padniewskiego⁵. Kolejna wizytacja została przeprowadzona przez Jerzego Zamoyskiego, archidiacona lubelskiego z polecenia biskupa krakowskiego, kardynała Jerzego Radziwiłła w 1595 roku⁶. Wiek XVII otwiera dokładna i obszerna wizytacja z 1603 roku przeprowadzona przez Tomasza Josickiego (Iossicius), kanonika wiślickiego i oficjała lubelskiego z polecenia biskupa Bernarda Maciejowskiego⁷. Skutkiem tej wizytacji było wydanie w roku następnym w Ostrowie przez biskupa Maciejowskiego tzw. postanowień wykonawczych dla poszczególnych parafii (decreta executiva), także dla parafii w Wojcieszkwie⁸. W 1614 roku wizytację Wojcieszkowa, podobnie jak całego archidiaconatu lubelskiego, przeprowadził z polecenia biskupa Piotra Tylickiego prawdopodobnie Pa-

³ S. Litak, *Akta wizytacyjne parafii z XVI-XVIII wieku jako źródło historyczne*, „Zeszyty Naukowe KUL”, 5 (1962), nr 3 s. 41-58.

⁴ T. Glemma, *Wizytacje diecezji krakowskiej z lat 1510-1570*, „Nasza Przeszość”, 1 (1946), s. 43-54.

⁵ AKMK. AVCap1, s. 512; zob. też T. Glemma, *Wizytacje diecezji krakowskiej*, s. 57-69 (zawiera repertorium tej wizytacji).

⁶ AKMK. AVCap3, s. 336-337 (k. 238v-239).

⁷ AAL. Rep60 A96, s. 239-251; zob. też S. Litak, *W sprawie publikowania i rejestracji akt wizytacyjnych kościołów i parafii*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, 14 (1967), s. 144-146 (repertorium tej wizytacji).

⁸ AKMK. AV4, k. 75v.

weł Piasecki, archidiacon lubelski⁹. Protokół wizytacji wewnętrznej dekanatu łukowskiego w 1617 roku spisał Jakub Piasecki, dziekan kielecki i kanonik poznański z polecenia biskupa Marcina Szyszkowskiego¹⁰. Kolejne zachowane wizytacje parafii w Wojcieszkwie pochodzą z drugiej połowy XVII wieku. Na początku 1679 roku, z polecenia biskupa Andrzeja Trzebickiego, przeprowadził wizytację dekanatu łukowskiego Maciej Kazimierz Rozwadowski, doktor teologii oraz obojga praw, scholastyk sandomierski i oficjał lubelski¹¹. Kilka lat później, w 1683 roku, za rządów biskupa Jana Małachowskiego, kościoły łukowskie, między innymi parafię w Wojcieszkwie, sprawdził archidiacon lubelski Piotr Dobielowicz¹².

Kolejne wizytacje miały miejsce w XVIII wieku: w 1715 r. z polecenia biskupa Kazimierza Łubieńskiego przeprowadził kontrolę Bogusław Darnowski, kanonik kamieniecki, oficjał i prepozyt łukowski¹³; w 1721 r. z polecenia bpa Konstantego Felicjana Szaniawskiego parafię w Wojcieszkwie odwiedził Jan Feliks Szaniawski, sufragan, archidiacon i oficjał lwowski¹⁴; w 1748 roku wizytację odbył Józef Franciszek Kłonowski, doktor obojga praw, kanonik warszawski, scholastyk kielecki, prepozyt w Stopnicy i Gołębiu z polecenia bpa Andrzeja Stanisława Załuskiego¹⁵. Z okresu rozbiorów zachowały się dwa ważne protokoły przechowywane obecnie w Archiwum Archidiecezjalnym w Lublinie: z 1781 r. (sporządzony przez Jacka Kochańskiego, kanonika sandomierskiego na polecenie bpa Kajetana Sołtyka)¹⁶ i z 1793 roku, już po przejściu Wojcieszkowa do diecezji chełmsko-lubelskiej (sporządzony przez Wincentego Jezierskiego, scholatyka kamienieckiego z polecenia bpa Wojciecha Skarszewskiego)¹⁷.

Z innych źródeł kościelnych warto wymienić także akta biskupów krakowskich oraz księgi oficjalatu lubelskiego i łukowskiego. Ponie-

⁹ AKMK. AVCap32, k. 438, 440-441.

¹⁰ AKMK. AV6, k. 35-36.

¹¹ AAL. Rep60 A100, k. 210-212.

¹² AAL. Rep60 A98, s. 45-47.

¹³ AKMK. AV18, k. 3v-6v.

¹⁴ AKMK. AV20, s. 300-304.

¹⁵ AKMK. AV41, k. 39v-42v.

¹⁶ AAL. Rep60 A104, s. 323-330.

¹⁷ AAL. Rep60 A179, k. 246v-262v; zob. też S. Litak, *W sprawie publikowania*, s. 146-147 (repertorium tej wizytacji).

waż księgi te są bardzo obszerne i mają układ chronologiczny, kwerenda i odszukanie informacji związanych z Wojcieszkowem jest bardzo pracochłonne i nie zawsze przynoszące oczekiwane rezultaty.

Tab. 1. Wizytacje parafii Wojcieszków w XVI-XVIII wieku

Rok	Typ wizytacji	Biskup	Wizytator
1570	zewn.-wewn.	Filip Padniewski	Jan Mierzanowski, pleban w Starym Radomsku z polecenia Stanisława Grotkowskiego, dziekana kieleckiego
1595	zewn.	Jerzy Radziwiłł	Jerzy Zamoyski, archidiakon lubelski
1603	zewn.	Bernard Maciejowski	Tomasz Josicki, kanonik wiślicki i oficjał lubelski
1614	zewn.	Piotr Tylicki	Paweł Piasecki, archidiakon lubelski
1617	wewn.	Marcin Szyszkowski	Jakub Piasecki, dziekan kielecki i kanonik poznański
1679	zewn.-wewn.	Andrzej Trzebicki	Maciej Kazimierz Rozwadowski, scholastyk sandomierski i oficjał lubelski
1683	zewn.	Jan Małachowski	Piotr Dobielowicz, archidiakon lubelski, prepozyt w Opolu i dziekan chodelski
1715	zewn.	Kazimierz Łubieński	Bogusław Darnowski, kanonik kamieniecki, prepozyt i oficjał łukowski

1721	zewn.	Konstanty Felicjan Szaniawski	Jan Feliks Szanowski, sufragan, archidiakon i oficjał lwowski
1748	zewn.	Andrzej Stanisław Załuski	Józef Franciszek Kłonowski, doktor obojga praw, kanonik warszawski, scholastyk kielecki, prepozyt w Stopnicy i Gołębiu
1781	zewn.	Kajetan Sołtyk	Jacek Kochański, kanonik sandomierski
1793	zewn.	Wojciech Skarszewski (biskup chełmsko-lubelski)	Wincenty Jezierski, scholastyk kamieniecki, wikariusz i oficjał generalny w województwie lubelskim i ziemi stężyckiej

W 2 poł. XVIII wieku znacznie wzrasta liczba źródeł o charakterze spisowym, które umożliwiają dokonanie pewnych obserwacji związanych z demografią oraz osadnictwem Wojcieszkowa oraz miejscowości należących do parafii wojcieszkowskiej. Do najważniejszych źródeł tego typu będzie należał *Regestr diecezjów* ks. Franciszka Czaykowskiego z lat 1783-1784¹⁸, *Spis ludności diecezji krakowskiej* z 1787 roku¹⁹ oraz Księga uposażeń diecezji krakowskiej z 1787 roku²⁰. Bardzo cenne są informacje zawarte w kartotece Atlasu Historycznego Polski, zawierającej ekscerpty źródłowe z rejestrów podatkowych, które znajdowały się w Archiwum Głównym Akt Dawnych i spłonęły w czasie Powstania Warszawskiego. Wypisy dotyczące parafii w Wojcieszkowie, która była podzielona między województwo lubelskie (powiat łukowski) a sandomierskie (ziemia stężycka) znajdują się w Instytucie Historii PAN w Warszawie i Krakowie.

¹⁸ Regestr diecezjów Franciszka Czaykowskiego czyli właściciele ziemscy w Koronie 1783-1784, wyd. S. G ó r z y ń s k i, Warszawa 2006, s. 293.

¹⁹ *Spis ludności diecezji krakowskiej prymasa M. J. Poniatowskiego z 1787 r.*, wyd. B. K u m o r, Lublin 1977-1979, s. 148 (nadbitka z czasopisma „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, t. 35-39).

²⁰ Liber ecclesiarum, beneficiorum, parochialium, monasteriorum dioecesis Cracoviensis in tres partes divisus – anno Domini 1787, AKapMK. sygn. Reg. C. 14, s. 126.

Odrębną kategorię źródeł, czasami niedocenianych przez historyków, są źródła kartograficzne, szczególnie cenne dla prac z zakresu historii osadnictwa oraz geografii historycznej. Mapy XVIII-wieczne pozwalają zlokalizować wszystkie, poza osadą Borki, miejscowości należące do parafii wojcieszkowskiej i wymieniane przez źródła pisane. Pomijają Wojcieszków najstarsze mapy Polski pochodzące z XVI wieku – w tym mapy Bernarda Wapowskiego i Wacława Grodeckiego. Także słynna mapa radziwiłowska z 1613 roku oraz inne mapy XVII-wieczne nie rejestrują tego miasta. O ile brak Wojcieszkowa na mapach XVI i XVII-wiecznych nie dziwi to pominięcie go na mapie Jabłonowskiego-Zannoniego z 1772 roku, uznawanej za jedną z podstawowych dla tego okresu oraz na „Polonii” Karola de Pertheés z 1770 roku, jest niezrozumiałe.

Wojcieszków oraz miejscowości okręgu parafialnego pojawiają się po raz pierwszy na „mappach szczególnych” Karola de Pertheés – województwa sandomierskiego z lat 1788-1791 oraz województwa lubelskiego z 1786 roku. Mapy te, oprócz samego Wojcieszkowa i wsi należących do parafii, ujmują także granicę między powiatem stężyckim oraz ziemią łukowską, która biegła przez obszar tej parafii.

Parafia i jej przynależność administracyjna

Parafia w Wojcieszkowie została erygowana 15 VI 1437 roku przez biskupa krakowskiego Zbigniewa Oleśnickiego na podstawie fundacji dokonanej 9 VI tego samego roku przez dziedzica wsi Klemensa z Bielana h. Ciołek²¹. Mimo, że od 1437 roku był to bez wątpienia kościół parafialny, w *Liber beneficiorum* Jana Długosza pojawia się określenie: „filia ecclesiae de Thuchowyecz”. Wskazuje to, że parafia w Wojcieszkowie została wydzielona ze starszej parafii w Tuchowiczu. W rzeczywistości parafia wojcieszkowska powstała z częściowego rozpadu trzech sąsiednich parafii: Tuchowicz, Kock i Wilczyska²². W 2 poł. XV wieku dziedzicem wsi i patronem kościoła był syn fundatora, Piotr Bieliński²³.

²¹ *Zbiór dokumentów małopolskich*, wyd. S. Kuraś, t. 2, Wrocław-Warszawa-Kraków 1963, s. 242-247 (nr 499, 500).

²² S. Litak, *Formowanie sieci parafialnej*, s. 72-73.

²³ J. Długosz, *Liber beneficiorum dioecesis Cracoviensis*, wyd. A. Przedziecki, Kraków 1863, t. 2, s. 560-561.

W skład pierwotnego okręgu parafialnego parafii w Wojcieszkowie weszły, obok samego Wojcieszkowa, wsi: Burzec i Bystrzyca (z parafii Tuchowicz), Gułów, Oszczepalin i Hordzież (z parafii Kock) oraz Mały Radoryż (z parafii Wilczyska). Trudności sprawia identyfikacja ostatniej miejscowości, która nie pojawia się w parafii Wojcieszków w późniejszych źródłach. S. Litak utożsamia tę wieś w Wola Radoryską, która występuje na mapie Pertheésa z 1786 roku („Wola Radoryska czyli Łaczeownik”). Ustalenia S. Litaka mogą budzić wątpliwości, wobec faktu, że zarówno źródła państwowe jak i jeden z dokumentów kościelnych, który on sam przytacza, lokalizują w XVI wieku Wola Radoryską w parafii Tuchowicz²⁴.

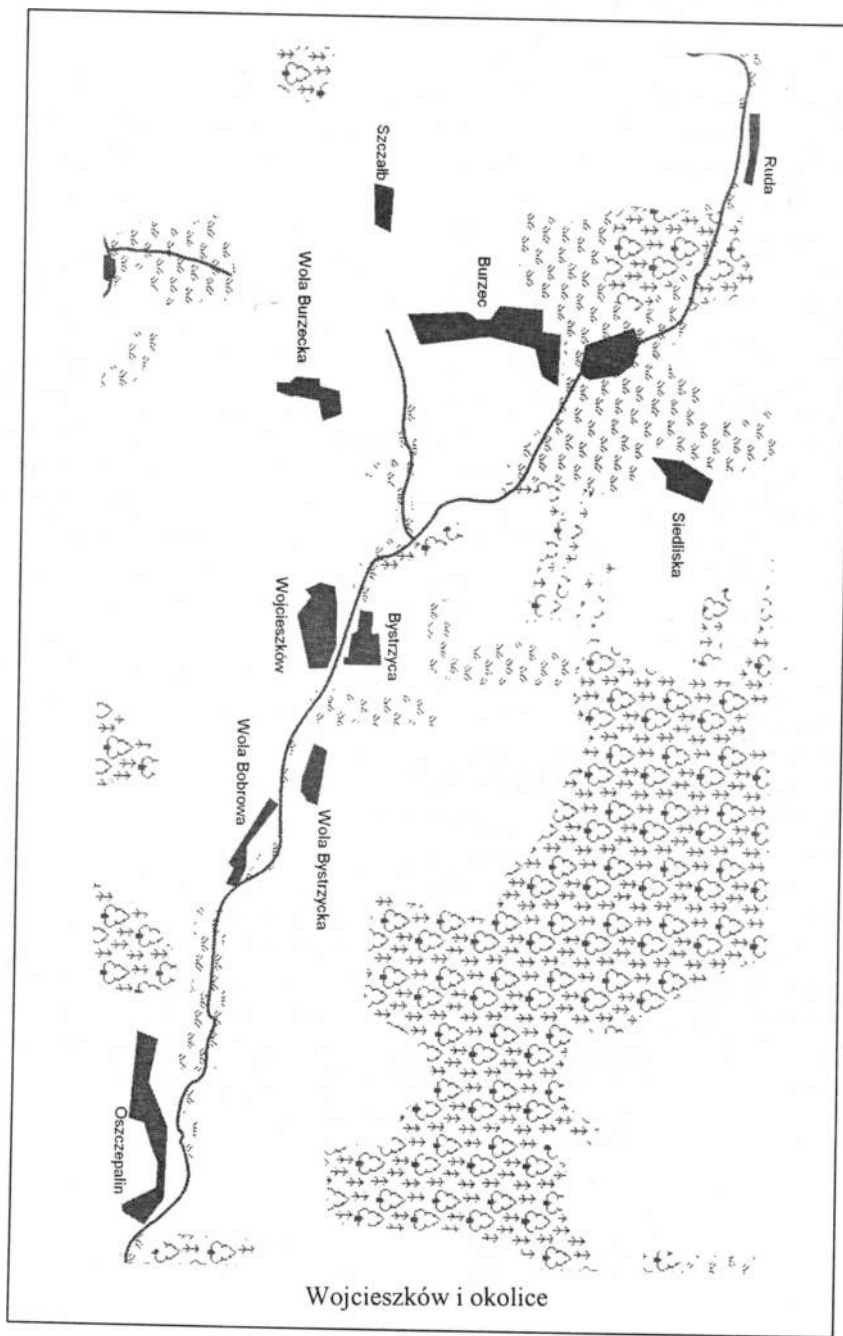
Dnia 18 XI 1662 roku Andrzej Bzicki, kanonik sandomierski, prepozyt i oficjał łukowski wydał wyrok przyznający wsi Łazewnik i Cisownik parafii w Radoryżu. Posiadaczem obu tych wsi był w tym okresie Andrzej Milewski. Jan Jasieniecki, pleban wojcieszkowski próbował co prawda uzyskać świadczenia z tych wsi, jednak oficjał w swoim wyroku stwierdził wyraźnie, że jego poprzednicy zrzekli się zarówno obowiązków jak i uposażenia z tych miejscowości. Powodem były trudności w udzielaniu sakramentów z powodu znacznej odległości od Wojcieszkowa i bliższe położenie kościoła parafialnego w Radoryżu. W zapisie sprawy znajduje się informacja, że wsi te należą do parafii Radoryż od momentu jej powstania w 1588 r. mimo, że nie zostały wymienione przez dokument fundacyjny ani erekcyjny²⁵.

Obszar parafii wojcieszkowskiej bardzo skurczył się w 1545 roku, kiedy to powstały parafie w Serokomli i Adamowie. Do parafii w Serokomli przeszły, obok samej miejscowości parafialnej, wsi: Hordzież, Czarna, Ruda (Wola Hordzieska) i Zakępie. Okręg parafii Adamów objął natomiast – poza miejscowością parafialną, wsi: Wola Gułowska (Czarna), Dębowska Wola, Konorzatka, Ruszcza, Turzystwo i Gułów²⁶.

²⁴ S. Litak, *Formowanie sieci parafialnej*, s. 73, przyp. 141.

²⁵ Po raz pierwszy w zachowanych wizytacjach „Łuceownik” występuje w okręgu parafialnym Radoryża w 1683 roku, AAL. Rep60 A98, s. 60; AAL. Rep60 A83, k. 66v-67v; S. Litak, *Formowanie sieci parafialnej*, s. 73.

²⁶ S. Litak, *Formowanie sieci parafialnej*, s. 74-78.

Wojcieszków i okolice

Analiza wizytacji z XVII i XVIII wieku pokazuje, że w skład okręgu parafialnego Wojcieszkowa wchodziły w tym okresie następujące miejscowości: 1. Wojcieszków, 2. Bystrzyca, 3. Burzec, 4. Oszczepalin, 5. Wola Bobrowa (Wola Wojcieszkowska), pierwsza wzm. 1529²⁷, 6. Wola Burzecka (Wola Wypnicha), pierwsza wzm. 1569²⁸, 7. Ruda (Ruda Burzecka), pierwsza wzm. 1564²⁹, 8. Wola Bystrzycka, pierwsza wzm. 1507³⁰, 9. Siedliska, pierwsza wzm. 1507³¹, 10. Szczałb, pierwsza wzm. 1569³².

W wizytacji bpa Załuskiego z 1748 r. znajduje się w parafii Wojcieszków wieś Borki, której niestety nie udało się zidentyfikować³³. Pozostałości związków miejscowości, które odpadły od parafii w Wojcieszkowie w XVI wieku widać w uposażeniu beneficjum plebańskiego. Jeszcze wizytacje z 1679 i 1683 r., przez pomyłkę wynikającą z dawnych związków parafialnych, informują, że dziesięciny z Radoryż, Radoryzec, Łazewnik, Gułów, Dąbrowica, Hordzież należą do parafii w Wojcieszkowie³⁴.

W momencie powstania parafia w Wojcieszkowie, razem z całą Łukowszczyzną i Lubelszczyzną należała do województwa sandomierskiego. W 1474 roku, na skutek powstania województwa lubel-

²⁷ *Słownik historyczno-geograficzny województwa lubelskiego w średniowieczu*, oprac. S. K u r a ś, Warszawa 1983 (Dzieje Lubelszczyzny, t. III), s. 265. Utożsamienie Woli Bobrowej z Wolą Wojcieszkowską (*Atlas Historyczny Polski. Województwo sandomierskie w II połowie XVI wieku*, cz. II: Komentarz. Indeksy, red. Jerzy P a ł u c k i, Warszawa 1993, s. 161) może budzić pewne wątpliwości. Obie miejscowości są wymienione obok siebie przez wizytację z 1715 roku, AKMK. AV18, k. 5v.

²⁸ *Polska XVI wieku pod względem geograficzno-statystycznym*, t. III: *Małopolska*, oprac. A. P a w i ń s k i, Warszawa 1886 (Źródła dziejowe, t. XIV), s. 338; *Atlas Historyczny Polski. Województwo sandomierskie*, s. 163.

²⁹ *Polska XVI wieku pod względem geograficzno-statystycznym*, t. III: *Małopolska*, s. 338; W pracy *Osady zaginione i o zmienionych nazwach historycznego województwa lubelskiego*, oprac. S. W o j c i e c h o w s k i, A. S o c h a c k a, R. S z c z y g i e ł, Warszawa 1986, s. 119-120 (Dzieje Lubelszczyzny, t. IV), Ruda została przyporządkowana jednoznacznie do parafii w Tuchowiczu. Ustalenie to może budzić wątpliwości wobec braku wykorzystania wizytacji z XVII i XVIII wieku. Żadna z nich nie podaje wsi o takiej nazwie w parafii Tuchowicz. Pomijają ją także spisy z 2. poł. XVIII wieku. Wobec powyższego można śmiało założyć, że Ruda nad Bystrzycą, położona nieco na północ od wsi Burzec, należała od początku do parafii Wojcieszków.

³⁰ *Słownik historyczno-geograficzny województwa lubelskiego w średniowieczu*, s. 266.

³¹ Tamże, s. 211; K u s, *Wojcieszków*, s. 21 (lokacja w 1507 roku).

³² *Polska XVI wieku pod względem geograficzno-statystycznym*, t. III: *Małopolska*, s. 338.

³³ AKMK. AV41, k. 41.

³⁴ AAL. Rep60 A100, k. 210, 216v.

skiego, jej wschodnia część znalazła się w województwie lubelskim, zaś zachodnia w sandomierskim. Granica między województwem lubelskim a sandomierskim w tym miejscu biegła rzeką Bystrycą, która dzieliła parafię w Wojcieszkwie. Pokazują to dobrze mapy województw lubelskiego i sandomierskiego w XVI wieku³⁵.

Zgodnie z *Regestrem diecezjów* ks. Franciszka Czaykowskiego z lat 1783-1784 do województwa lubelskiego (powiat łukowski) należały³⁶: 1. Bystrzyca, 2. Oszczepalin, 3. Ruda (Ruda Burzecka). 4. Siedliska, 5. Wola Bystrzycka. Do sandomierskiego (powiat stężycki): 1. Wojcieszków, 2. Burzec, 3. Wola Bobrowa (Wola Wojcieszkowska)³⁷, 4. Wola Burzecka (Wola Wypnicha), 5. Szczałb.

Jeżeli chodzi o przynależność kościelną, podobnie jak ziemia łukowska, lubelska i sandomierska, parafia w Wojcieszkwie należała do diecezji krakowskiej. W XIV wieku, a zapewne także wcześniej, stanowiła część archidiecezji radomskiej. Potwierdza to wizytacja z 1565 roku. Nie wiadomo dokładnie, kiedy Wojcieszków stał się parafią dekanatu łukowskiego, pierwszy raz wzmiankowanego w 1565 roku. Dekanat ten został przeniesiony do archidiecezji lubelskiej między 1565 a 1595 rokiem³⁸. Od tamtej pory, aż do końca okresu nowożytnego parafia Wojcieszków pozostawała w dekanacie łukowskim archidiecezji lubelskiej.

Dzięki spisom ludności z II połowy XVIII wieku można dokonać ogólnego szacunku zaludnienia parafii Wojcieszków. Wcześniejsze informacje są dość ogólne i mało wiarygodne. Wizytacja z 1683 roku podaje liczbę *communicantes* – około 1000³⁹. Podobną liczbę parafian podaje wizytacja z 1721 roku⁴⁰.

³⁵ S. Wojciechowski, *Atlas historyczny Polski. Województwo lubelskie w drugiej połowie XVI wieku*, Warszawa 1966, mapa; *Atlas Historyczny Polski. Województwo sandomierskie*, mapa.

³⁶ *Regestr diecezjów*, s. 292-293.

³⁷ Przynależność wojewódzka i powiatowa Woli Wojcieszkowskiej, zwanej także Wolą Bobrową budzi pewne wątpliwości. Na mapie województwa lubelskiego z 1786 roku Karola de Pertheés, miejscowość ta znajduje się w powiecie łukowskim województwa lubelskiego, tuż przy granicy z województwem sandomierskim.

³⁸ AKMK. AVCap1, s. 285, 512; Litak, *Formowanie sieci parafialnej*, s. 25-26; B. K u m o r, *Dzieje diecezji krakowskiej*, t. 4, Kraków 2002, s. 85 (podaje, że w latach 1577-1593 włączono do archidiecezji lubelskiej ziemię łukowską).

³⁹ AAL. Rep60 A98, s. 47.

⁴⁰ AKMK. AV20, s. 303.

Tab 2. Liczba ludności parafii Wojcieszków w 1787 roku

Nazwa miejscowości	Katolicy			Żydzi			Osoby pow. 80 r. życia	
	mężczyźni	kobiety	dzieci od 7 lat	mężczyźni	kobiety	dzieci od 7 lat		dzieci do 7 lat
Wojcieszków	123	127	49	72	8	8	13	
Wola Bobrowa	13	9	4	7	1	1	2	
Oszczepalin	120	105	35	65	6	5	5	
Wola Burzecka	53	43	20	17	2	4	3	
Szczałb	25	39	15	13	2	2	2	
Burzec	108	121	33	59	4	3	1	
Ruda	28	33	20	22	2	2	4	
Siedliska	48	56	24	23	2	1	3	
Bystrzyca	153	48	22	25	4	3	1	
Wola Bystrzycka	82	92	41	38	4	3	2	
Razem	753	673	263	341	35	30	51	
							30	
							31	

Podstawa źródłowa: *Spis ludności*, s. 148. W podsumowaniu liczby dzieci żydowskich od lat 7 zakradł się błąd w wydawnictwie B. K u m o r a. Podaje on liczbę 52 osób, podczas gdy z podsumowania poszczególnych miejscowości wynika, że było ich 51.

Tab. 3. Miejscowości parafii Wojcieszków w latach 1783-1794

Nazwa miejscowości	Liczba ludności w spisie z 1787 r.	Liczba dymów	Właściciele i posiadacze
Wojcieszków	410 [8,72 na 1 dym]	47 [1789]; 51 [1790, 1791]	Wojciech Suchodolski, chorąży chełmski [1783, 1789, 1790]
Wola Boborowa	40 [6,67 na 1 dym]	6 [1789]; 7 [1790, 1791]	Wojciech Suchodolski, chorąży chełmski [1783, 1789, 1790]
Oszczepalin	362 [10,64 na 1 dym]	34 [1789]; 35 [1790, 1794]	Wojciech Suchodolski, chorąży chełmski [1783, 1789, 1791]; Humiecka prawd. Teresa, stolnikowa koronna [1783]; Krzysztof Ostrowski [1789, 1790, 1794]; Krzysztof Ryszczkowski [1789, 1790, 1794]; Barbara Świdzińska, kasztelanowa radomska [1789, 1790]; Adam Moszyński [1789]
Wola Burzecka	145 [5,80 na 1 dym]	25 [1789]; 27 [1790, 1791]	Wojciech Suchodolski, chorąży chełmski [1783, 1789, 1790]
Szczałb	107 [7,13 na 1 dym]	15 [1789, 1791], 10 [1790]	<i>dzielnice</i> : Stanisław z Lubomirskich Treter, podkomorzy nadworny [1789, 1790]; <i>posiadacz</i> : Podezaski, skarbnikowicz ciechanowski, prawd. Stanisław, h. Rola, ur. ok. 1750 [1783]
Burzec	340 [6,07 na 1 dym]	56 [1789]; 55 [1790, 1791]	<i>dzielnice</i> : Feliks Treter, pisarzowic stężycki [1783]; Karol Sosnowski, sędzia grodzki stężycki [1789, 1790] <i>posiadacze</i> : Michał Zalewski, wojski łukowski [1783]; Paweł Widlica Domaszewski, stolnik łukowski [1783]

Ruda	117 [8,36 na 1 dym]	14 [1789]; 13 [1790, 1794]	<i>dzielnice</i> : Baltazar Treter, kapitan regimentu gwardii pieszej litewskiej [1783]; <i>posiadacze</i> : Łukasz Szaniawski [1790], Jan Dramiński [1783, 1789, 1790, 1794] <i>dzielnice</i> : Adam Krasieński, starosta ciechanowski [1783]; Józef Szlubowski, podstarości krasnostawski [1789, 1790]; <i>posiadacze</i> : Janiszewski, regent lubelski, prawd. Jakub [1783]; Jan Dmochowski [1789]
Siedliska	158 [6,58 na 1 dym]	24 [1789]; 25 [1790, 1794]	Pijarzy, konwent łukowski [1783, 1789, 1790, 1794]; Wojciech Suchodolski, chorąży chełmski [1783, 1789]
Bystrzyca	260 [9,63 na 1 dym]	27 [1789, 1790, 1794]	Wojciech Suchodolski, chorąży chełmski [1783, 1790]; Dominik Radecki, chorąży grabowiecki [1783, 1789, 1794]
Wola Bystrzycka	268 [8,12 na 1 dym]	33 [1789]; 34 [1790, 1794]	
Razem	2207 [7,85 na 1 dym]	281 [1789]	

Podstawa źródłowa: *Spis ludności; Kartoteka województwa lubelskiego (Pracownia Atlasu Historycznego IH PAN w Warszawie); Kartoteka województwa sandomierskiego (Pracownia Słownika Historyczno-Geograficznego Małopolski IHPAN w Krakowie)*

O wiele dokładniejszą statystykę demograficzną podają wizytacje z lat 1748 i 1781 uznawane powszechnie za najbardziej kompletne. W 1748 roku mieszkało w parafii 1663 osoby (651 mężczyzn, 594 kobiety, 211 chłopców i 207 dziewczynek). Liczba ludności odnotowuje wszystkie osoby, gdyż wizytator osobno podał liczbę *communicantes* – 1462 osoby. Księgi metrykalne odnotowały 61 chrztów, 24 śluby i 32 zgony. W parafii mieszkało też 11 żydów⁴¹. W ciągu 33 lat liczba ludności katolickiej wzrosła do 1918, przy czym do spowiedzi przystąpiło w 1781 roku 1547 osób. Oznacza to przyrost naturalny wśród katolików wynoszący 4,6%.

W tym samym czasie liczba żydów w parafii wzrosła ponad 10-krotnie (do 132 osób), co było z pewnością wynikiem zarówno przyrostu naturalnego jak też migracji. W 1780 roku w parafii wojcieszkowskiej odbyło się 85 chrztów, 15 ślubów i 74 pogrzeby⁴².

Spis ludności biskupa Poniatowskiego z 1787 r. dostarcza dokładnych danych demograficznych dla wszystkich miejscowości parafii wojcieszkowskiej. W sumie zamieszkiwało ją 2207 osób, 2030 katolików, 146 żydów (tj. 6,6%) i 31 osób w wieku powyżej 80 lat, których przynależność wyznaniowa jest nieznaną. W ciągu 6 lat liczba ludności katolickiej wzrosła o 112 osób (9,7%), zaś żydowskiej o 14 osób (17,7%).

Cytowane dane demograficzne uwiarygadniają dodatkowo źródła skarbowe z 2. poł. XVIII w. Poniższa tabela została sporządzona na podstawie wypisów zachowanych w Pracowniach Atlasu Historycznego Polski w Warszawie i Krakowie dla województwa lubelskiego i sandomierskiego. Średnia liczba mieszkańców przypadająca na 1 dym wynosiła od 6 do 10 w zależności od miejscowości. Wyższa niż funkcjonująca w literaturze liczba osób na dym w parafii Wojcieszków może wynikać z faktu, że powszechnie uwzględnia się tylko osoby dorosłe, natomiast *Spis ludności* z 1787 roku uwzględniał także dzieci.

Podstawy materialne i prawo patronatu

Podstawowym elementem decydującym o funkcjonowaniu parafii w dawnej Rzeczypospolitej było jej uposażenie oraz opieka sprawo-

⁴¹ AKMK. AV41, k. 42.

⁴² AAL. Rep60 A104, s. 323.

wana nad nią ze strony właściciela miejscowości. Dochody z uposażenia zapewniały utrzymanie duchowieństwa oraz pozwalały pokryć wydatki związane ze sprawowaniem kultu i utrzymaniem świątyni. Należy pamiętać, że podstawy materialne parafii zmieniały się, stąd powstaje konieczność badania zarówno pierwotnego uposażenia jak i późniejszych strat oraz ewentualnie nowych nadań. Najlepszym źródłem do badań majątku plebańskiego są wizytacje kanoniczne, które skrupulatnie opisywały majątek beneficjalny.

W skład pierwotnego uposażenia parafii w Wojcieszkowie wchodziła ziemia, dziesięciny oraz inne użyteczności. S. Litak utrzymuje, że parafia Wojcieszków została faktycznie założona przed wystawieniem dokumentu fundacyjnego. Oznacza to, że dokument fundacyjny potwierdzał istniejący wcześniej stan rzeczy⁴³.

Postawowym elementem majątku plebańskiego w okresie nowożytnym były grunty. Z reguły w dokumentach fundacyjnych właśnie nadania ziemskie występują na pierwszym miejscu. Parafia w Wojcieszkowie na mocy dokumentu fundacyjnego wystawionego przez Klemensa z Bielan otrzymała 4 łany ziemi: „Quos quidem quattuor laneos, qui communes laneos duodecim in se continent”⁴⁴.

Dwa z nich znajdowały się w Wojcieszkowie, dwa kolejne w dąbrowie o nazwie „Dambicza”. Podwójna miara wielkość gruntu wskazuje, że fundator posługiwał się zarówno łanami frankońskimi jak i staropolskimi. Badania F. Piekosińskiego, które częściowo powtórzył F. Bujak wskazują, że jeden łan frankoński odpowiadał 3 łanom staropolskim⁴⁵.

Dość dokładny opis uposażenia parafii w Wojcieszkowie przynoszą wizytacje z lat 1603, 1721, 1748, 1781. W każdej z nich jest informacja, że grunta plebańskie znajdowały się w trzech miejscach. Najtrudniej zinterpretować opis uposażenia zawarty w wizytacji z 1603 roku, który zawiera nie tylko zdecydowanie większe wielkości gruntów, ale także inną ich lokalizację niż pozostałe wizytacje. Podaje ona, że ple-

⁴³ S. Litak, *Formowanie sieci parafialnej*, s. 92.

⁴⁴ *Zbiór dokumentów małopolskich*, wyd. S. Kuraś, t. 2, Wrocław-Warszawa-Kraków 1963, s. 243, nr 499.

⁴⁵ F. Bujak, *Studia nad osadnictwem Małopolski*, Poznań 2001, s. 170; zob. też F. Piekosiński, *O łanach w Polsce wieków średnich*, „Rozprawy i sprawozdania z posiedzeń Wydziału Historyczno-Filozoficznego Akademii Umiejętności w Krakowie”, 21 (1888), nr 4.

ban w Wojcieszkwie dysponował 8 łanami ziemi, które miały się równać liczbie 4500 zagonów stajowych. Oznaczałoby to, że jeden łan miał wielkość 562,5 zagonu stajowego. Jest niemal pewne, że pojęcie „laneus” nie posiadało w tej wizytacji ściśle określonej wielkości. Dla porównania można podać, że w tej samej wizytacji jeden łan należący do parafii w Łukowie miał wielkość 2024 zagonów stajowych, podczas gdy półtora łana należące do parafii w Wojcieszkwie kolejno 1036, 2100 i 540 zagonów stajowych⁴⁶. Potwierdza to A. Dunin-Wąsowicz opisując łany plebańskie diecezji krakowskiej: „Nasuwa się przypuszczenie, że «łany» opisywane szczegółowo za pomocą liczby stajań i zagonów odbiegały wielkością od przyjętej normy na danym obszarze”⁴⁷.

Z jej wyliczeń wynika, że przeszło połowa łanów opisanych przez wizytację diecezji krakowskiej z lat 1595-1611 miała poniżej 240 zagonów, trochę więcej niż ¼ pomiędzy 250 i 600 zagonów i mniej niż ¼ między 600 a 1200 zagonów stajowych⁴⁸.

Wizytacja z 1721 roku podaje wielkość gospodarstwa plebańskiego w Wojcieszkwie posługując się powszechnym w nowożytności pojęciem staj (stajań, „stadium”) i zagonów („sulcus”). Niestety w literaturze metrologicznej wyrażano się sceptycznie o możliwości przeliczenia tych jednostek na metry czy włóki i wykorzystanie ich w badaniach historycznych. S. Śreniowski podkreślił, że nie można ustalić metrycznej wartości staja, gdyż miał on charakter miary lokalnej⁴⁹. Potwierdzają to badania innych historyków zajmujących się wyliczaniem wielkości gospodarstw w okresie nowożytnym.

Pewną próbę szacunku wielkości areалу posiadanego przez parafię w Wojcieszkwie można podjąć na bazie zestawień A. Dunin-Wąsowicz. Podaje ona, że na obszarze województwa sandomierskiego w XVIII wieku używano miary frankońskiej (teutońskiej), i że w starostwie stężyckim obowiązywał łan frankoński większy, który był zbudowany na liczbie 432 zagonów stajowych. Zgodnie z jej wyliczeniami łan frankoński większy zajmował ok. 850 tys. łokci kwadratowych (tj. ok. 30 ha). Przyjęcie takiej wielkości prowadzi do wniosku,

⁴⁶ AAL. Rep60 A96, s. 126-127, 248.

⁴⁷ A. Dunin-Wąsowicz, *Pomiary gruntu w Koronie w XVI-XVIII wieku*, Warszawa 1994, s. 101.

⁴⁸ Tamże, s. 102.

⁴⁹ S. Śreniowski, *Uwagi o łanach w ustroju folwarczno-pańszczyźnianym wsi polskiej*, „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej”, 3 (1955), nr 2, s. 308.

że parafia w Wojcieszkwie posiadała w 1721 r. ok. 120 ha ziemi (1750 zagonów stanowych – ok. 4 łany frankońskie większe). Ziemia położona była w 3 miejscach: naprzeciwko kościoła, „na Zagumniu” i „nad Wyknem”. W 1748 roku było 2365 zagonów stajowych, natomiast w 1781 roku – 2299, co dawałoby ok. 5-5,5 łana (czyli 150-165 ha ziemi). Należy zastrzec, że wyliczenia powyższe mają charakter orientacyjny i opierają się na założeniu, że w ziemi stężyckiej obowiązywał w XVIII wieku łan frankoński zbudowany na liczbie 432 zagonów stajowych, każdy o wielkości 1971 łokci kwadratowych.

Obok gruntu ornego pleban w Wojcieszkwie dysponował także terenem przy kościele oraz ogrodami i łąkami. Na mocy dokumentu fundacyjnego parafia otrzymała dwa ogrody, jeden przy rzece Bystrzycy, zaś drugi przy drodze do Burzca razem z 3 zagrodnikami⁵⁰. Wchodziły one w skład uposażenia parafii w 1603⁵¹ i 1683⁵². Obok ogrodów wizytacje wymieniają łąki należące do parafii w Wojcieszkwie: w 1603 roku było ich trzy⁵³, w 1715 roku wizytacja wymienia 4 łąki („u Ławek”, „Grodz”, „Wykno”, „Krzewie”)⁵⁴, zaś w 1748 roku aż 6 („za Krzyskiem”, „za komórkami przy dworze”, „za Stawskim przy smolanym piecu”, „na Wyknie”, „na Gagolicy”, „za rzeką Bystrzycą”)⁵⁵.

W opinii D. Główki, autora ciekawej pracy na temat gospodarki plebańskiej na Mazowszu, to nie ziemia jednak decydowała o wysokości dochodów plebańskich. Nie przynosiła ona gotówki ze względu na towarowy charakter produkcji dóbr parafialnych. W tej sytuacji – o wysokości dochodów plebańskich decydowała dziesięcina poprzez swój charakter powszechnego obowiązku. Pobierano ją w dwojaki sposób – przez wytykanie (dziesięcina snopowa) lub w pieniądzu⁵⁶.

Charakterystyczne było to, że parafia w Wojcieszkwie, jako jedna z nielicznych na tym terenie nie otrzymała w pierwotnym uposażeniu dziesięciny kmiecej, a jedynie folwarczną. Powodem mogło być jej zatrzymanie przez parafie, z których parafia wojcieszkowska była

⁵⁰ *Zbiór dokumentów małopolskich*, t. 2, s. 243, nr 499.

⁵¹ AAL. Rep60 A96, s. 249.

⁵² AAL. Rep60 A98, s. 46.

⁵³ AAL. Rep60 A96, s. 248-249.

⁵⁴ AKMK. AV18, k. 6.

⁵⁵ AKMK. AV41, k. 41v.

⁵⁶ D. Główka, *Gospodarka w dobrach plebańskich na Mazowszu w XVI-XVIII wieku*, Warszawa 1991, s. 70.

wydzielana⁵⁷. Sytuacja uległa zmianie w XVI wieku, gdyż wizytacje z XVII wieku informują, że pleban pobierał zarówno dziesięciny z pól folwarcznych jak i kmiecych we wsiach okręgu parafialnego⁵⁸. Pozostałością XV-wiecznego zasięgu parafii wojcieszkowskiej było prawo pobierania dziesięciny w Gułowie (par. Adamów), Radoryżu, Radoryżcu, Łazewniku (par. Radoryż), Hordzieży (par. Serokomla), o którym wspomina wizytacja z 1679 roku⁵⁹.

Wizytatorzy wielokrotnie się skarżyli, że większość świadczeń dziesięcinnych nie była realizowana⁶⁰. Bez problemu dziesięcina była ściągana jedynie z Wojcieszkowa, Oszczepalina i Siedlisk⁶¹. Pozostałe należności były przedmiotem dochodzenia w sądach. Na przełomie XVII i XVIII wieku dziesięciny snopowe parafii Wojcieszków zostały zamienione na świadczenie pieniężne i wycenione w 1715 roku na 196 florenów⁶², zaś w 1781 roku aż na 1426 zł i 15 gr.⁶³ Nie wiadomo z czego wynikała aż tak znaczna różnica.

Poza ziemią i dziesięcinami na uposażenie parafii w Wojcieszkowie składały się 2 stawy, wolny wyręb drzewa, karczmy oraz daniny kościelne: kolęda, ofiary składane na rzecz świątyni i opłaty ludności za posługi religijne (pogrzeby, dzwonicie, tytułem mesznego itd.). Wielkość tych dochodów ze względu na brak dokładnych informacji jest trudna do oszacowania.

Można podjąć natomiast próbę ogólnej oceny wielkości dochodu parafii Wojcieszków w II połowie XVIII wieku. W 1781 roku dochody parafii wynosiły 1549 zł, z czego większość stanowiły wpływy z dziesięcin, natomiast wydatki 349 zł: wikariusz otrzymywał 300 zł, organista 50 zł, „subsidiium charitativum” – 30 zł, zaś podymne – 14 zł⁶⁴. Parafia w Wojcieszkowie należała do lepiej uposażonych w dekanacie łukowskim co widać dobrze w *Liber ecclesiarum* z 1787

⁵⁷ Litak, *Formowanie sieci parafialnej*, s. 99. Sytuację taką potwierdza *Liber beneficiorum* J. Długosza (t. 2, s. 560).

⁵⁸ AAL. Rep60 A96, s. 249-250 (1603); AAL. Rep60 A100, k. 210v (1679); AAL. Rep60 A98, k. 46 (1683).

⁵⁹ AAL. Rep60 A100, k. 210v.

⁶⁰ AAL. Rep60 A96, s. 250; AAL. Rep60 A100, k. 210v; AAL. Rep60 A98, k. 46;

⁶¹ AAL. Rep60 A100, k. 210v; AAL. Rep60 A98, k. 46.

⁶² AKMK. AV20, s. 303.

⁶³ AAL. Rep60 A104, s. 329.

⁶⁴ AAL. Rep60 A104, s. 329.

roku. Spis podaje następujące wielkości dochodu dla poszczególnych parafii dekanatu łukowskiego: Łuków – 3000, Ulan – 1640, Radzyń – 3976, Trzebieszów – 1285, Zbuczyn – 4600, Pruszyń – 531, Siedlce – 1241, Domanice – 301, Tuchowicz – 975, Stanin – 936, Radoryż – 668, Wojcieszków – 1155, Adamów – 720 i Serokomla – 600 zł⁶⁵.

Materiałny byt parafii i jej funkcjonowanie zależały w znacznym stopniu od jej patrona. Prawo patronatu („ius patronatus”) powstawało w momencie erygowania parafii i stanowiło swoistego rodzaju nagrodę za fundację beneficjum kościelnego. Było ograniczeniem władzy kościelnej (biskupa ordynariusza) nad beneficjum i wiązało się z szeregiem przywilejów i obowiązków jakie ciążyły na fundatorze i jego dziedzicach względem kościoła parafialnego. Najważniejszym z przywilejów było prawo wyznaczania kandydata na plebana (tzw. prezenta, „ius praesentationis”), któremu biskup udzielał instytucji kanonicznej. Do obowiązków należała natomiast troska o kościół i jego uposażenie⁶⁶.

Prawo patronatu parafii w Rzeczypospolitej było z reguły związane z własnością miejscowości parafialnej (charakter rzeczowy) i należało w większości do szlachty⁶⁷. Podobnie było w przypadku Wojcieszkowa, gdzie patronami parafii byli każdorazowi właściciele tej miejscowości. Pierwotnie znajdowało się ono w rękach rodziny Bielińskich, najpierw fundatora parafii Klemensa Ciołka z Bielana, następnie jego syna Piotra Bielińskiego⁶⁸. Zdaniem J. Kusa Bielińscy byli właścicielami Wojcieszkowa przynajmniej do końca XV wieku. Klemensa z Bielana (syna Piotra Bielińskiego) notują źródła jako właściciela Wojcieszkowa jeszcze w 1505 i 1509 roku. Między rokiem 1509 i 1516 Wojcieszków przeszedł w ręce Mikołaja Dzika Pierścieńskiego (z Pierzchni)⁶⁹, który wystarał się u króla o przywilej lokacyjny wystawiony 21 I 1540 roku. Dzikowie byli właścicielami Wojcieszkowa jeszcze w 1569 roku⁷⁰.

⁶⁵ AKapMK. sygn. Reg. C. 14, s. 73.

⁶⁶ B. Szady, *Prawo patronatu w Rzeczypospolitej w czasach nowożytnych*, Lublin 2003, s. 6-7.

⁶⁷ Tamże, s. 89.

⁶⁸ A. Boniecki, *Herbarz Polski*, t. 1, Warszawa 1899, s. 224.

⁶⁹ Tamże, t. 5, s. 213.

⁷⁰ J. Kus, *Wojcieszków*, s. 20-22.

Przed 1586 rokiem, w nieznanym okolicznościach w posiadanie Wojcieszkowa wszedł Mikołaj Przerembski, starosta opoczyński (zm. 1588 roku)⁷¹. Wizytacja z 1595 roku jako właściciela Wojcieszkowa i patrona miejscowego kościoła parafialnego wymienia urodzonego Lasockiego⁷². Chodzi o Jana Lasockiego, chorążego łęczyckiego. Lasoccy weszli w posiadanie Wojcieszkowa prawdopodobnie przez małżeństwo wspomnianego Mikołaja Przerembskiego z Jadwigą Lasocką, siostrą Jana, chorążego łęczyckiego. Po śmierci Jana Lasockiego Wojcieszków i patronat nad miejscowym kościołem objął jego syn Paweł, podczaszy lubelski⁷³. Wizytacja z 1679 roku jako właścicieli Wojcieszkowa wymienia Mariannę (wł. Małgorzatę) Lasocką, córkę Pawła oraz jej drugiego męża Piotra Pruszyńskiego⁷⁴. Po śmierci Małgorzaty Lasockiej w 1679 roku, Piotr Pruszyński (Prusiński) pozostał samodzielnym właścicielem Wojcieszkowa⁷⁵.

W latach 80-tych XVII wieku Wojcieszków przeszedł w ręce rodziny Gołuchowskich. Dominik Kazimierz Gołuchowski, podczaszy mielnicki i starosta czerwonogrodzki w 1689 roku prezentował na plebana Mikołaja Nowickiego⁷⁶. Wdowa po nim, Angela Gołuchowska jest wymieniona jako właścicielka Wojcieszkowa w 1721 roku. Drugą właścicielką w tym czasie była Otylia (Otylla) Suchodolska, żona Macieja Suchodolskiego, pisarza grodzkiego lubelskiego i miecznika łukowskiego⁷⁷. W połowie XVIII wieku Wojcieszków przejął ich syn Michał Maurycy Suchodolski, podczaszy krasnostawski, chorąży chełmski, który ze swoją żoną Barbarą z Mężyńskich prezentowali na plebana w 1758 roku Jana Jakuba Nepomucena Manieckiego. Wizytacja z 1781 roku, jako kolejnego patrona i właściciela Wojcieszkowa wymienia

⁷¹ Wizytacja z 1603 roku mówi o instytucji kanonicznej Aleksego Pułkowskiego („Pulcovius”) na parafie w Wojcieszkowie dokonanej przez oficjała łukowskiego Stanisława Kędzierskiego z prezenty Mikołaja Przerembskiego, starosty opoczyńskiego, AAL. Rep60 A96, s. 250. Stanisław Kędzierski pełnił funkcję oficjała łukowskiego do 1586 roku, Kumor, *Dzieje diecezji krakowskiej*, t. 4, s. 134; K. Niesiecki, *Herbarz Polski*, t. 7, Lipsk 1841, s. 541.

⁷² AKMK. AVCap. 3, k. 238v.

⁷³ AAL. Rep60 A96, s. 239 („Iuris patronatus successorum olim generosi domini Ioannis Lasocki”); A. Boniecki, *Herbarz Polski*, t. 13, s. 389-390.

⁷⁴ AAL. A100, k. 210, 211v.

⁷⁵ AAL. A198, s. 45; A. Boniecki, *Herbarz Polski*, t. 13, s. 389-390.

⁷⁶ AAL. Rep60 A84, 29-29v; A. Boniecki, *Herbarz Polski*, t. 6, s. 219.

⁷⁷ AKMK. AV20, s. 302; K. Niesiecki, *Herbarz Polski*, t. 8, s. 558.

Wojciecha Suchodolskiego, chorążego chełmskiego i kasztelana radomskiego, syna Michała Maurycego i Barbary z Mężyńskich⁷⁸.

Kościół i zabudowania parafialne

Analiza protokołów wizytacyjnych pokazuje, że parafia wojcieszkowska miała do końca XVIII wieku trzy kościoły. Pierwotny, drewniany, wzniesiony przez Klemensa Ciołka z Bielan w 1. poł. XV wieku przetrwał do 2. poł. wieku XVII. Informacja zawarta w wizytacji z 1603 roku, że kościół „ab annis 300 aedificata” jest oczywistą pomyłką⁷⁹. Kościół został poświęcony przez biskupa krakowskiego Zbigniewa Oleśnickiego i otrzymał wezwanie św. Trójcy, któremu towarzyszyła czasami św. Barbara⁸⁰ a czasami św. Wojciech⁸¹. Był on zbudowany na planie krzyża i był dość obszerny⁸². Już w końcu XVI wieku chylił się ku upadkowi. Miał dziurawy dach i wybite okna oraz wyposażenie wewnętrzne zniszczone ze starości⁸³. Wizytator z 1614 roku opisując kondycję kościoła stwierdził, że nie nadaje się już do remontu, lecz należy wznieść nową świątynię⁸⁴.

Nowy kościół powstał jednak dopiero w 2. poł. XVII wieku. Przed jego wybudowaniem funkcjonowała krótko kaplica, która nie była konsekrowana i nie było oficjalnego pozwolenia na odprawianie w niej mszy świętych⁸⁵. Mikołaj Sochaczewski, pleban od 1663 r. ociążał się z budową nowego kościoła, mimo zgromadzonych na ten cel środków finansowych (2 tys. zł). Uskarżał się na to zarówno wizytator w 1677 r. jak również dwa lata później patron parafii, Piotr Pruszyński. Do 1679 r. pleban zdołał tylko zwieźć drzewo na budowę świątyni⁸⁶.

⁷⁸ AAL. Rep60 A104, s. 324, 329.

⁷⁹ AAL. Rep60 A96, s. 239. Wizytacja z 1748 roku podaje, że pierwotny kościół został zbudowany w 1407 roku, AKMK. AV41, k. 39v.

⁸⁰ J. Długosz, *Liber beneficiorum*, t. 2, s. 560; AKMK. AV18, k. 3v; AKMK. AV41, k. 39v.

⁸¹ AKMK. AVCap. 1, k. 511v (wezwanie św. Wojciecha); AAL. A100, k. 210; AAL. A98, s. 45; AKMK. AV20, s. 302 (wezwanie św. Wojciecha).

⁸² AAL. Rep60 A96, s. 250.

⁸³ AKMK. AVCap. 1, k. 511v; AKMK. AVCap. 3, k. 238v; AAL. Rep60 A96, s. 239.

⁸⁴ AKMK. AVCap. 32, k. 440.

⁸⁵ AAL. A100, k. 210.

⁸⁶ AAL. A100, k. 211v-212.

Dopiero następny pleban, Stanisław Maścibrodzki wybudował kościół i pokrył drewnianym gontem. W czasie wizytacji w 1683 roku ciągle trwała jego budowa – nie było podłogi, sufitu i ambony, kaplice boczne były nie ukończone⁸⁷. Świątynia została pobłogosławiona (nie poświęcona) przez Rajmunda Jezierskiego, biskupa bakowskiego w czasie wizytacji w 1733 roku. Nie wiadomo dokładnie co było przyczyną upadku tego kościoła zaledwie po kilkudziesięciu latach funkcjonowania. Wizytator w 1748 roku stwierdził, że kościół ten był już zniszczony z powodu zaniedbań kolejnych plebanów, miał zniszczone drewniane fundamenty i ściany, okna wymagające naprawy⁸⁸.

Nowy kościół został już wzniesiony na fundamencie murowanym, chociaż jego konstrukcja była nadal drewniana, zaś dach pokryty blachą. Koszty budowy świątyni wzniesionej w 1769 r. wziął na siebie dziedzic Wojcieszkowa Michał Maurycy Suchodolski⁸⁹. Świątynia ta przetrwała do końca XIX wieku, kiedy powstał istniejący dzisiaj budynek kościoła parafialnego.

Obok kościoła parafialnego znajdowały się zabudowania plebańskie, budynki dla służby i niższego duchowieństwa, a także gospodarcze. W 2. poł. XVI wieku i na początku XVII wieku były bardzo zniszczone, podobnie jak sam kościół parafialny⁹⁰. W domu plebańskim było, po pożarze, tylko jedno funkcjonujące pomieszczenie⁹¹. Stan zabudowań plebańskich poprawił się w 2. poł. XVII wieku. W 1683 r. w ich skład wchodziła rezydencja plebańska, naprzeciwko której położony był dom dla służby. Oprócz tego stodoła i inne zabudowania gospodarskie⁹².

Pod koniec XVII lub na początku XVIII wieku plebania, szpital i inne zabudowania podupadły i wymagały naprawy⁹³. Wizytacja z 1748 r. informuje, że zostały odnowione własnym sumptem proboszcza⁹⁴. Do zabudowań wchodzących w skład parafii, a opisywanych

⁸⁷ AAL. A98, s. 45.

⁸⁸ AKMK. AV41, k. 39v, 41.

⁸⁹ AKL. Rep60 A104, s. 324.

⁹⁰ AKMK. AVCap. 1, k. 511v.

⁹¹ AKMK. AVCap. 3, k. 238v.

⁹² AAL. A98, s. 46.

⁹³ AKMK. AV20, s. 304.

⁹⁴ AKMK. AV41, k. 41; AAL. Rep60 A104, s. 328-329.

przez protokoły wizytacyjne należy zaliczyć także dzwonnice⁹⁵ i cmentarz⁹⁶.

Pytanie o zabudowania parafialne wiąże się ściśle z kwestią innych, pozaduszpasterskich funkcji, jakie pełniła parafia w Wojcieszkowie, podobnie jak inne parafie w dawnej Rzeczypospolitej⁹⁷. Chodzi tutaj przede wszystkim o szpital i szkołę.

„Domus scholae” pojawia się po raz pierwszy w wizytacji z 1603 roku. Znajdowała się w sąsiedztwie cmentarza, niedaleko plebanii. Składała się z jednego niedużego pomieszczenia. Pleban utrzymywał w parafii nauczyciela („rector scholae”), którym w 1603 roku był Marcin Krakowski („Cracoviensis”)⁹⁸. Szkoła, gdzie mieszkał nauczyciel i kantor istniała jeszcze w 1614 roku⁹⁹. Niestety niewiele wiadomo o dalszym jej funkcjonowaniu. Dekrety reformacyjne z 1679 i z 1721 roku nakazywały utrzymywanie organisty i bakałarza dla nauczania młodzieży, co znaczy, że takich osób w parafii nie było¹⁰⁰.

Przy parafii wojcieszkowskiej znajdował się także niewielki szpital. Wiadomo, że w 1721 roku mieszkało w nim 8 ubogich (2 mężczyzn i 6 kobiet), którzy utrzymywali się z jałmużny, gdyż szpital nie miał odrębnej fundacji ani beneficjum. Budynek szpitalny był zniszczony¹⁰¹. Nowy, został wzniesiony ok. połowy XVIII wieku przez plebana Józefa Jastrzębskiego. W 1748 r. znajdowało się w nim 11 ubogich, jednak nadal nie posiadał odrębnej fundacji¹⁰².

⁹⁵ W 1603 roku dzwonnica znajdowała się na południe od kościoła parafialnego i miała dwa dzwony, AAL. Rep60 A96, s. 247; AAL. Rep60 A98, s. 46; AKMK. AV18, k. 4v; AKMK. AV20, s. 303 (dzwonnica wymaga odbudowy); AKMK. AV41, k. 41 (dzwonnica drewniana naprawiona); AAL. Rep60 A104, s. 324 (drewniana, z trzema dzwonami).

⁹⁶ AAL. Rep60 A96, s. 247 (ogrodzony); AAL. Rep60 A98, s. 46; AKMK. AV18, k. 4v (ogrodzenie wymaga naprawy); AKMK. AV20, s. 303 (nie ogrodzony w całości); AKMK. AV41, k. 41 (dobrze ogrodzony); AAL. Rep60 A104, s. 324 (ogrodzony).

⁹⁷ Na temat społecznych funkcji parafii w dawnej Polsce zob. ostatnio, S. L i t a k, *Parafie w Rzeczypospolitej w XVI-XVIII w.*, Lublin 2004.

⁹⁸ AAL. Rep60 A96, s. 248.

⁹⁹ AKMK. AVCap. 32, k. 440v.

¹⁰⁰ AAL. Rep60 A100, k. 212; AKMK. AV20, s. 304.

¹⁰¹ AKMK. AV20, s. 304.

¹⁰² AKMK. AV41, k. 42v.

Duchowieństwo i służba parafialna

Trzecim istotnym elementem składającym się na funkcjonowanie parafii, obok zaplecza majątkowego i lokalowego jest duchowieństwo oraz inne osoby pracujące w parafii. Od plebana i duchowieństwa pomocniczego zależał poziom pracy duszpasterskiej oraz życie religijne parafii. Dostrzegali to biskupi i w swoich dekretach reformacyjnych właśnie plebanów czynili odpowiedzialnymi za naprawianie i korygowanie dostrzeżonych w czasie wizytacji uchybień.

Parafia w Wojcieszkwie posiadała tylko jedno beneficjum, którym było beneficjum plebańskie. Inne pojawiające się w źródłach fundacje nie uzyskały nigdy trwałej, odrębnej osobowości prawnej. Wizytacja z 1603 roku wspomina o osobie Stanisława Łomżyńskiego, kapelana prezentowanego przez Mikołaja Zebrzydowskiego, wojewodę krakowskiego, który był zobowiązany do odprawiania trzech mszy tygodniowo za duszę zmarłej Zofii Zebrzydowskiej. Miał on za to otrzymywać 16 florenów kwartalnie¹⁰³. Ponieważ nie ma wzmianek o dokumencie erekcyjnym, ani nie nastąpiła kanoniczna instytucja wspomnianego Stanisława Łomżyńskiego, nie można uznać tej wzmianki za ślad istniejącego przy parafii w Wojcieszkwie niższego beneficjum, a jedynie za próbę powołania takiego. W następnych latach nie pojawia się już kapelan fundacji Zebrzydowskich.

Podobnie sprawa wyglądała z fundacją bractwa różańcowego przy parafii w Wojcieszkwie. Jego początki sięgają 1628 roku, kiedy to brat Serafin Secchi, generał zakonu dominikanów zezwolił w Rzymie na jego utworzenie. W 1636 roku biskup krakowski Jakub Zadzik zatwierdził powstanie bractwa różańcowego w Wojcieszkwie. Jan Dominik Jezierski, sędzia ziemski łukowski w 1710 roku zapisał na rzecz bractwa 3 tys. florenów, z których miał być wypłacany czynsz roczny w wysokości 200 zł dla prebendarza. Fundacja ta jednak nie została kanonicznie potwierdzona i nie powstało nowe beneficjum przy parafii wojcieszkowskiej¹⁰⁴. Zobowiązania promotora przejął proboszcz parafii¹⁰⁵. Wizytacja

¹⁰³ AAL. Rep60 A96, s. 251. Stanisław Łomżyński pojawia się w tej samej wizytacji jako wikariusz parafialny (s. 250).

¹⁰⁴ AKMK. AV18, k. 4v; AKMK. AV20, s. 302.

¹⁰⁵ AKMK. AV41, k. 40v.

z 1781 roku mówi o inkorporacji prebendy różańcowej do plebanii, jednak nie jest znany taki dokument¹⁰⁶.

Informacje o duchowieństwie parafii w Wojcieszkwie są niestety dość skromne i można się ograniczyć w zasadzie do sporządzenia katalogu księży pracujących w parafii. Z akt konsystorza łukowskiego wiadomo, że relacje między duchowieństwem wojcieszkowskim nie zawsze były poprawne. W 1692 roku instygator skarżył plebana Mikołaja Nowickiego i komendariusza Krzysztofa Mokrzyckiego, że swoimi waściami i konfliktami (dochodziło nawet do rękoczynów) budzą zgorznienie społeczności parafialnej i wiernych¹⁰⁷.

Dwa podstawowe problemy dotyczące duchowieństwa i odnotowywane przez wizytatorów dotyczyły konkubinatu oraz nierezydencji. Aleksy Pułtuski, pleban parafii na przełomie XVI i XVII wieku nie pojawił się nawet na czas wizytacji biskupiej w 1595 roku¹⁰⁸. W dziesięć lat później, w 1604 roku, został zawieszony w pełnieniu obowiązków z powodu konkubinatu¹⁰⁹. Także kolejny proboszcz, Andrzej Ciekliński, źle zarządzał kościołem oraz zaniedbywał obowiązki duszpasterskie z powodu związków z kobietami¹¹⁰.

Bywały okresy w dziejach parafii w Wojcieszkwie, kiedy pozostawała ona praktycznie bez opieki duszpasterskiej. Było tak w 2. poł. XVI wieku, kiedy to ani ks. Pugilicki¹¹¹ ani Aleksy Pułtuski mimo opuszczenia parafii nie dbali o duchowieństwo zastępcze. W 1595 roku wizytator informacje o uposażeniu parafii zaczerpnął od mieszkańców miasta i pana Jędrzejowskiego, dzierżawcy Wojcieszkowa¹¹². W 1679 roku duszpasterstwo w parafii prowadził stary i sparaliżowany Mikołaj Sochaczewski. Nie było wikariusza i pomagał mu jedynie krewny pełniący obowiązki organisty¹¹³.

¹⁰⁶ AAL. Rep60 A104, s. 330.

¹⁰⁷ AAL. Rep60 A84, k. 115-116.

¹⁰⁸ AKMK. AVCap. 3, k. 238v.

¹⁰⁹ AKMK. AVCap. 4, k. 75v.

¹¹⁰ AKMK. AV6, k. 35v.

¹¹¹ Lekcja nazwiska niepewna.

¹¹² AKMK. AVCap. 1, k. 511v; AKMK. AVCap. 3, k. 238v.

¹¹³ AAL. Rep60 A100, k. 212.

Tab. 4. Duchowieństwo parafii Wojcieszków
w XVII i XVIII wieku¹¹⁴

Data	Imię i nazwisko plebanów
-1603-	Aleksy Pułtusi („Pulcovius”) z Mogielnicy ¹¹⁵
1613-1617-	Andrzej Ciekliński ¹¹⁶
-1661-1663-	Jan Jasieniecki ¹¹⁷
1663-1679-	Mikołaj Sochaczewski ¹¹⁸
1682-1689	Wojciech Antoni Misiowski ¹¹⁹
1689-	Mikołaj Nowicki ¹²⁰
-1715-	Stanisław Michał Tarkowski ¹²¹

¹¹⁴ Za udostępnienie materiałów dotyczących duchowieństwa krakowskiego serdecznie dziękuję ks. prof. Janowi Szczepaniakowi.

¹¹⁵ Z diecezji poznańskiej, bakałarz sztuk Uniwersytetu Krakowskiego, wyświęcony w 1580 roku, AKMK. AVCap. 3, k. 238v; AAL. Rep60 A96, s. 250.

¹¹⁶ AKMK. AVCap. 32, k. 440; AKMK. AV6, k. 35.

¹¹⁷ AAL. Rep60 A83, k. 56, 66, 76-76v (21 IV 1664 w konsystorzu łukowskim Jan Jasieniecki przedstawił list Mikołaja Oborskiego, sufragana krakowskiego wydany w Żelechowie 8 VIII 1663, z prośbą o przyjęcie rezygnacji Jasienieckiego z parafii w Wojcieszkwie. Przyczyną rezygnacji było osiągnięcie 70 lat).

¹¹⁸ AAL. Rep60 A100, k. 210.

¹¹⁹ Oficjał łukowski, AAL. Rep60 A98, s. 46; AKMK. AV18, k. 5v. Pod koniec 1688 lub na początku 1689 roku zrezygnował on z parafii w Wojcieszkwie, AAL. Rep60 A84, k. 29-29v.

¹²⁰ 18 II 1689 w konsystorzu łukowskim stawił się Mikołaj Nowicki proboszcz w Adamowie i przedstawił upoważnienie od Jana Małachowskiego biskupa krakowskiego z dnia 10 II 1689 do objęcia kościoła wojcieszkowskiego po rezygnacji Wojciecha Antoniego Misiowskiego, prepozyta łukowskiego. Dokument prezentacyjny wystawił Dominik Kazimierz Gołuchowski, podczaszy mielnicki i starosta czerwonogrodzki. Nowicki prosił oficjała łukowskiego o instytucję kanoniczną na parafię w Wojcieszkwie. Jednak instygator konsystorski miał zastrzeżenia co do kandydata, który był podejrzany o symonię przy obejmowaniu parafii w Adamowie. Mikołaj Nowicki zeznał pod przysięgą, że dwa konie, które podarował Krzysztofovi Jezierskiemu nie były opłatą za prezentę, lecz należnością za rok łaski „et aliis necessariis”. Przysięga musiała być wiarygodna skoro w październiku Nowicki tytułowany jest jako pleban wojcieszkowski i adamowski, AAL. Rep60 A84, 29-29v, 32v, 34v, 51.

¹²¹ Kanonik katedralny kamieniecki, pleban w Adamowie, AKMK. AV18, k. 3v.

-1720-	Jerzy Skorulski ¹²²
-1724-1729-	Jan Cedrowicz ¹²³
1732-	Franciszek Suchodolski ¹²⁴
1737-1765-	Józef Jastrzębski ¹²⁵
1768-1783	Jakub Jan Nepomucen Maniecki ¹²⁶
1783-1793-	Jan Szczepan Fleszarski ¹²⁷
Wikariusze i komendariusze	
-1603-	Stanisław Łomżyński ¹²⁸
1609-1617-	Walenty Cybulski ¹²⁹
-1662-	Wojciech Życki ¹³⁰

¹²² AAL. Rep60 A86, k. 4v.

¹²³ AAL. Rep60 A86, k. 37; AAL. Rep60 A87, k. 20v.

¹²⁴ 27 III 1732 roku w konsystorzu łukowskim pojawił się Franciszek Suchodolski prezentowany do kościoła parafialnego w Wojcieszkwie z listem od administratora diecezji krakowskiej upoważniającym do objęcia parafii w Wojcieszkwie. Z treści zapisu wynika, że oficjał wydał list instytucyjny. Jest to sytuacja dość niezrozumiała, gdyż Franciszek Suchodolski występuje w zbliżonym okresie jako wikariusz w tej parafii, AAL. Rep60 A87, k. 44v-45. Funkcjonuje jako pleban jeszcze w 1736 roku, AAL. Rep60 A88, k. 7.

¹²⁵ Lat 44, szlachcic z województwa lubelskiego, wyświęcony w 1730, studiował w seminarium lubelskim, dziekan łukowski, AKMK. AV41, k. 42; AAL. Rep60 A89, k. 42v, 68.

¹²⁶ Urodzony 1 V 1728, wyświęcony 23 XII 1758, zmarł prawdopodobnie w I połowie 1783 roku. W konsystorzu łukowskim zachował się wpis z 5 V 1783 roku dotyczący uregulowania spraw spadkowych po jego beztestamentowej śmierci, AAL. Rep60 A104, s. 329; AAL. Rep60 A92, k. 18-19.

¹²⁷ AAL. Rep60 A92, k. 18v; AAL. Rep60 A177, s. 6; AAL. Rep60 A179, k. 179 (instytucja kanoniczna 13 VI 1783 roku w Kielcach na podstawie prezenty Michała Maurycego i Barbary z Mężyńskich Suchodolskich, chorążostwa chełmskich, dzieciów Wojcieszkowa).

¹²⁸ Z diecezji poznańskiej, święcenia niższe otrzymał w 1576, subdiakon, diakonat i prezbiterat w 1585, wcześniej był mansjonarzem w Pułtusk, AAL. Rep60 A96, s. 250.

¹²⁹ AKMK. AVCap. 32, k. 440v; AKMK. AV6, k. 35.

¹³⁰ AAL. Rep60 A83, k. 66.

-1683-	Stanisław Maścibrodzki (komendariusz) ¹³¹
-1689-	Maciej Dominik Bramecki (komendariusz) ¹³²
-1692-	Krzysztof Mokrzecki ¹³³
-1715-	Jerzy Skorulski (komendariusz) ¹³⁴
1701-1721-	Jan Cedrowicz ¹³⁵
-1721-	Feliks Szaniawski (komendariusz) ¹³⁶
1724-1748-	Franciszek Suchodolski ¹³⁷
-1781-	Szczepan Jan Fleszarski ¹³⁸

Naibardziej skomplikowana sytuacja związana z obsadą parafii Wojcieszków zdarzyła się w 1721 roku. Wizytator odnotował, że proboszcza parafia nie miała, zaś komendę w kościele po rezygnacji Jerzego Skorulskiego, proboszcza krasienińskiego sprawuje Feliks Szaniawski, kanonik chełmski i proboszcz w Serokomli. Ponieważ nie rezydował on przy tym kościele, zastępował go Jan Cedrowicz. Z dekretu reformacyjnego wynika, że Cedrowicz sprawował obowiązki komendariusza od 20 lat¹³⁹. Sytuacja unormowała się w połowie XVIII wieku od kiedy obsługę duszpasterską zapewniali pleban, wikary oraz organista.

¹³¹ AAL. Rep60 A98, s. 46.

¹³² AAL. Rep60 A84, k. 28v.

¹³³ AAL. Rep60 A84, k. 115.

¹³⁴ Proboszcz krasieniński, AKMK. AV18, k. 6v.

¹³⁵ AKMK. AV20, s. 303.

¹³⁶ Kanonik chełmski, proboszcz w Serokomli, tamże.

¹³⁷ AKMK. AV41, k. 42. Został przyjęty na prowizję przez Jana Cedrowicza, 18 VI 1724 roku, AAL. Rep60 A86, k. 37.

¹³⁸ Urodzony 26 XII 1740, wyświęcony do subdiakonatu 10 III 1781, do diakonatu 31 III 1781, do prezbiteratu 14 VI 1781 roku przez Jana Kantego Lenczewskiego, suffragana i oficjała lubelskiego, AAL. Rep60 A104, s. 329; AAL. Rep60 A179, k. 249v.

¹³⁹ AKMK. AV20, s. 303.

BOGUMIŁ SZADY

La paroisse de Wojcieszkowo aux XVIIe et XVIIIe siècles

Résumé

Aux XVIIe et XVIIIe s. la paroisse de Wojcieszkowo appartenait au diocèse de Cracovie (archidiaconat de Lublin, décanat de Łuków). Ses villages étaient situés sur le territoire de Steżyca dans la voïvodie de Sandomierz et sur le territoire de Łuków dans la voïvodie de Lublin. Elle fut instituée le 15 juin 1437 par l'évêque de Cracovie Zbigniew Oleśnicki grâce à la donation du 9 juin provenant d'un propriétaire foncier du village de Wojcieszków, Clément Bielan blason Ciołek.

L'article divisé en cinq parties, analyse les principaux éléments et facteurs permettant le fonctionnement de la paroisse de Wojcieszków au XVIIe et XVIIIe s. L'analyse des sources est suivie d'une présentation de la situation démographique, de la répartition de la propriété foncière sur le territoire de la paroisse de Wojcieszków. L'étude est basée principalement sur les documents de recensement de la deuxième moitié du XVIIIe s. Les parties suivantes concernent les dotations et le droit de patronat dont jouissaient les propriétaires de la ville de Wojcieszków. Vient ensuite la présentation de l'église paroissiale et des bâtiments paroissiaux, dont une école et un hôpital. L'article se termine par la présentation du clergé et de son personnel de service.

Traduction: Iwona Bartosz-Przybyło

BOGUMIŁ SZADY – dr, adiunkt w Instytucie Historii KUL; zainteresowania badawcze: historia społeczno-religijna, w szczególności struktury oraz instytucje kościelne w Polsce nowożytnej; geografia historyczna oraz rozmieszczenie gmin wyznaniowych w Rzeczypospolitej Obojga Narodów; autor monografii nt. *Prawo patronatu w Rzeczypospolitej w czasach nowożytnych*, Lublin 2003.